

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- חגיגות
- ספירת העומר וחג השבועות
- ימי הביניים - גלות ואילה
- ימי נדאם
- חג השבועות
- תחנה
- ימי הפרים
- הגדה של פסח
- בעניני מצוות המדיניות
- שמקור
- תחנה ומגיד
- שיר השרים
- שבת קודש
- מרות ומצוות
- שמענו עונה
- ענינים כש"ס ובהלכה
- חג השבועות תשפ"ד
- גיליון מס' 280

תנן להשיג: mechonbnelech@gmail.com
 באר"ב ניתן להשיג: 848245020
 sales@yefenbooks.com | Warehouse:

גיליון מורחב
 לרגל חג הסוכות

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

מתורתו של מו"ר רבינו הגדול רבי לייב מיצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

מהותו של חג הסוכות

דעות הראשונים בטעם מצות סוכה

שהוא על תבואת ארץ ישראל. וכדבריהם מפורש בתו"כ הנ"ל 'מלמד שאף הסוכה זכר ליציאת מצרים'. ואולי, יש לבאר שיטתם על פי מה שנתבאר (במקו"א) כי ענין נתינת הארץ הוא ענין אחד והמשך

"בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות. למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה' אלוהיכם" (כג, מב-מג).

ובתורת כהנים (פרשה יז) 'רבי אליעזר אומר סוכות ממש היו, רבי עקיבא אומר בסוכות ענני כבוד היו (ובגמרא סוכה יא: השיטות מהפוכות). רבי עקיבא אומר בסוכות ענני כבוד היו, בהוציא אותם מארץ מצרים, מלמד שאף הסוכה זכר ליציאת מצרים'.

בגליון
 חג הסוכות

מהותו של חג הסוכות..... עמוד 1

ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת..... עמוד 8

בגדרי נטילת לולב במקדש ובגבולין עמוד 10

ביאורי הלל עמוד 12

ובטור ריש הלכות סוכה (או"ח סימן תרכה - על פי מה שנתבאר בב"ח שם) נקט לפרש את הפסוק "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", כי תוכן מצות סוכה וענינה הוא זכר ליציאת מצרים. וכן כתב ה"אבן עזרא' על הפסוק שם: 'גם זה המועד זכר ליציאת מצרים'. ולפי פירוש זה תמוה, למה נכלל חג זה על יציאת מצרים, יחד עם חג האסיף

פרנס השבוע

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גיליון זה נודבו לזיכוי הרבים
 ע"י ידידנו הנכבד מגדולי תומכי מכוננו
 מקושר בכל ליבו ונפשו לתורת רבינו בעל 'הבן מלך' זצוק"ל

הרה"ח ר' אברהם זעליקאוויטש שליט"א

זכות הפצת אור תורתו הבהירה של רבינו בעל הבן מלך
 תעמוד לו ולמשפחתו וכלל התברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
 לראות ברכה והצלחה ובכל אשר יפנו ימצאו נחת, אושר ועושר
 וכל טוב סלה

להנצחת ותרומת 'פרנס השבוע' החודש"
 אפשר להתקשר לטלפון מס' 8422488-054

וְשִׂמְחָהּ בַּחֲגֵךָ וְהֵייתָ אֶךְ שְׂמִיחַ

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל: 054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל: 052-7616048

האוצרות ללא הפסקה

הננו לעדכן ולבשר לציבור הרחב,
קוראי ולומדי הגיליון אוצרות בן מלך
כי ברצות ה' אחרי מאמץ הכנה מיוחד מטעם המכון
גם בשבוע הבא לקראת שמחת תורה ייצא הגיליון לאור
בהפצה השבועית רגילה - בבתי הכנסיות ובמיילים

על ענייני

שמחת תורה - ופרשת וזאת הברכה

למען שמחת יום טוב של המשתוקקים לתורתו של
רבינו בעל הבן מלך
להשביע נפשנו מאוצרו הטוב במועדים נשגבים אלו

בברכה נאמנה
הנהלת המכון

ושמחת בחגך והיית אך שמח

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים

בפרשת השבוע - ובענייני דיומא

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנובה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
התגולה

הודעה חשובה ומשמחת
לתורמי המכון

ניתן לקבל החזר מס

על תרומות למכון בגובה של

עד 35% מערך התרומה

לפי סעיף 46

- ספרים
- למען השנה
- סדרת ספרים
- ביאורים ומאמרים
- על הפרשת חמישי תורה
- ספרים
- על התורה
- ספר
- המת ומחשבת
- ביאורי סוחר
- ספר
- אמונה ומחוקק
- מגאן
- תורה ודעת
- אגודת
- תורה ודעת

הנצחות תורמים

קו בן מלך
03-3077354

מחנכה מכון
שיעורים 94 עוקב מכתב

עבודת השנה בבתי כנסת
לשמוע סיקורי רבני
מחולקים לפי גושים
בכל התחומים

הכשרת ספרו בן מלך
בתיבת המסורת ברחבי העולם

לספק התגולה
כתובת: אוהב ישראל 1/9
ביתר עילית
עמוד: מכתב לפי סעיף 46
לפרטים והצטרף
mechonbenmelech@gmail.com

דבר המכון

ולקראת היארצייט החמישי ביום ט"ז מרחשוון תשפ"ד אנו מתבשרים באושר הגדול שזכינו במשך השנה האחרונה להשלים את חמשת חומשי התורה, בהוצאתו לאור עולם של "בן מלך דברים חלק ב" החלק האחרון מסידרת "בן מלך על התורה", העומד עתה על מכשב הדפוס ויוגש לציבור במעמד היארצייט המרכזי, לשמחת לב שוחרי התורה.

בשורה טובה נוספת מבית היוצר של המכון שהיא לא פחות ממהפכה בהגשת תורת רבינו זצ"ל לציבור, היא יוזמת ההנחלה תוך השקעת הון רב ומאמצים מרובים, בהצבת העמדות המשוכללות בכל בתי הכנסת של קהילתנו, להעמקת דיגיטלית של שיעורי ושיחות רבינו זצ"ל עבור מכשירי שמע אישיים, דבר שיש בו תועלת מרובה במיוחד לדור הצעיר, שלא זכה להאזין לשיעורים פנים אל פנים. ועתה יוכלו בנקל להאזין לכל השיעורים בקולו של רבינו זצ"ל כצורתם. זאת בהמשך לקטלוג המושלם שיצא בראשית השנה, בהשקעה של שנים וחדשים, באופן שיאפשר את בחירת השיעור המבוקש, שמעו ותהי נפשכם.

אנו שמחים להתחיל שנה נוספת בעבודת הקודש של המכון, בהגשת תורתו של רבינו זצ"ל וביניהם הפנינה הבהוקת שבייכם הלא הוא גיליון 'אוצרות בן מלך' אשר ייעודו כשמו להיות מאסף תמידי לדברי תורה מיוחדים אלו, כחלון הצצה לשפע דברי התורה אשר יצאו ואשר עתידים לצאת לאור.

בשנה הבאה עלינו לטובה אנו מתכננים לעסוק בעריכת והוצאת ספרים נוספים מאוצרותיו הבלתי נדלים של רבינו זצ"ל, כמו 'חכמה ומוסר חלק שני' – פרקי הדרכה וחינוך, 'בן מלך על סידור התפילה', 'עניינים בש"ס ובהלכה' חלק שני, וכן להמשיך בההדרה חוזרת של ספרי המועדים במהדרה מורחבת ומתוקנת. כמו כן לאור הביקוש אנו עומדים לקראת עריכת פרויקט מהפכני חדש של הוצאת ביאורי בן מלך על חמשה חומשי תורה שידפס יחד עם גיליון חומש רש"י בחמשה כרכים, ועוד כפי שיהא בידינו.

בעמדתו בסיומה של שנה, חשים אנו חובה לשוב ולהוקיר את הטובה לבעליה, הלא הם אתם התומכים הקבועים האוחזים בספר התורה ובוךן אשר יקים את דברי התורה הזאת.

עמלנו מיועד להביא בפניכם דברי תורה וחכמה אשר ימלאו את לבבנו שמחה וגיל. ובכדי לשוב מהם הוראה והורכה מעשית בהתאם לעבודת הימים, לשמוח לפני ה' וכיצד ובמה לשמוח. ובכן, הכינו כליכם לקבל, ושאתכם מים בששון ממעיני הישועה.

הג הסוכות נקרא בתורה חג האסיף אשר נקבע בסיום השנה, ובו ציטתה תורה לבוא בנימים הדורים להלל בהם ולשמוח בו לפני ה' על כל הטוב אשר נתן לנו במשך השנה.

רשאים אנו לתרגם את משמעות החג לרובד הרוחני, להתבונן ביכול התורני העשיר שייגענו עליו במשך השנה בבחינת באספכם את תבואת הארץ, ועל ידי זה זה לבוא להודאה ולשמחה, ולחוג חג אסיף תורני, להודות לה' ולהללו על כל השפע שהשפיע עלינו בדברי תורה, ידיעות וחדושים ומעמקים נפלאים, וכל הבנה אמיתית בתורה היא חידוש.

בכל עת שאנו עוסקים בתורתה של 'קהל עדת ירושלים', אנו חשים את הנועם ומתמגוגים מהמתיקות של הפשטות והישרות, שכמו מאלהים מיישרים את כל המעקשים והתמיהות והתהיות העולות, כל החקירות והספקיות, האם זה כך או כך, כך הצדדים העולים, לפתע נפשטים מאלהים. כיון שהאמת מורה את דרכה.

אם כל ימות השנה כך, אזי כל שכן בהגיע זמני קודש ומועדי ה', שרבינו זצ"ל לימד אותנו "לחיות" את קדושת המועדים, לחוות את עניינם עד שהם נעשים כחלק טבעי מעצם חיינו, הדבר התבלט באופן מיוחד בחג הסוכות, החג השבע במצוות, שהוא זצ"ל היה מבאר לפנינו את ענייניו של כל אחד מהם על פרטיהם, הסוכה, הדפנות, הסכך, הישיבה בה, ארבעת המינים, הלולב, האתרוג, ההדס, הערבה, האגד, הנענועים, החבטות, ההקפות, הכל נתבאר מפיו בבהירות ובהבנה פנימית ברורה באופן 'המהליק' בבית הבלעדה. בהגיע ימי המועד נזכרים כולנו כמו חי, עדיין תוסס בקרבנו הזכרון עת היה מגיע לכל אחת מקהילות הקודש באחת מתפילות החג, וכיצד היה מתוועד עם הציבור ומבאר בהמחשה חיה את ביאור העניינים כולם, ובראש וראשונה היה מחדיר בחיות עצומה את עניין השמחה על כך שבחר בנו ורצה בנו מכל העמים.

שכן כידוע תורתו של רבינו אינה עוסקת רק בבירור סוגיות ובביאור מקראות, כי אם בעיקר בהוראת דרך לחיי היהודי, ובמיוחד מה שנוגע לעבודת הלב, מה הם הרגשות שחש היהודי בימות החול וביום השבת, וכמובן הדרכה מיוחדת יש בימים הקדושים ומועדי ה', כשלכל זמן מזמני השנה ישנם מאמרים ושיחות המעוררים את הרגשות המיוחדים להם, וגם מנחים את ההוי והצביון הראוי בהם.

תודה להשי"ת אנו עומדים בעת תקופת השנה, חג האסיף, כשזכינו עתה להוציא לאור את המהדורה המורחבת של 'בן מלך' - ראש השנה ויום הכיפורים, יצירה שעוררה הדים רבים ושמחה מרובה מכל קצוות הציבור,

וכן נקטו בפוסקים וברוב הספרים, שהפירוש הוא בפשיטות כדעת הרמב"ן והחינוך, שאת חג הסוכות אנו חוגגים על הסוכות וענני כבוד וניסים ונפלאות שעשה ה' עמהם כשהנהיגם במדבר. וכן עמא דבר.

פרשיות חג הסוכות וחג האסיף

והנה מצינו שחג זה נקרא בתורה בשתי שמות, שכאן נאמר "בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה" (כג, לד).

ואילו בפרשת משפטים (שמות כג, טז) וכי תשא (שם לד, כב) נקרא "חג האסיף".

ויש לעיין בזה שהרי שני שמותיו של החג, 'חג הסוכות' ו'חג האסיף', אינם רק שמות שונים, אלא הם ענינים שונים ותוכן שונה. ולכאורה אלה שני חגים הבאים לציין שני נושאים נפרדים.

'חג הסוכות' - חג שבו יושבים בסוכות. הסוכות באות לזכר ההליכה במדבר, כמפורש בהמשך: "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים", וכפי שנתבאר לפי כל השיטות. אם כן, חג הסוכות היינו 'חג ניסי המדבר'.

ואילו 'חג האסיף' - הוא חג על שם שמחת האסיף, כאשר עתה בתקופת השנה, מסתיים אסיף התבואה והפירות אל תוך הבית, כלשון הפסוק - "וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה" (שמות כג, טז). וכן כאן בפרשה (כג, לט): "אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחוגו את חג ה' שבעת ימים" וגו'.

והיינו שהחג בא על שמחת האסיף, לשמוח ולהודות לה' על האסיף ותבואת הארץ. וכן כתוב בפרשת ראה: "שבעת ימים תחוג לה' אלוקיך במקום אשר יבחר ה', כי יברכך ה' אלוקיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח (דברים טז, טו). ומענין זה נקרא בתפילה 'זמן שמחתנו'. כי הוא זמן שמחת האסיף. אם כן, חג האסיף היינו 'חג שמחת אסיף תבואת הארץ'.

ולפי כל הביאורים דלעיל, יש לתמוה מאד, הלמאי כללה התורה, את 'חג הסוכות' ו'חג האסיף' לחוגגם יחד, מה הקשר בין הטובות והנפלאות במדבר, לחסדי ה' בתבואת הארץ.

אמנם נראה פשוט, שאין הגדר בזה שזימנה התורה לפונדק אחד שני ענינים שונים, כדי לצאת ידי שניהם

הטובה של יציאת מצרים. כי היציאה ממצרים כשלעצמה היא רק התחלת הגאולה, אך לשם השלמת הגאולה מוכרחים לבא אל הארץ. וכמו שאמר הקב"ה למשה בסנה (שמות ג, ח) "וארד להצילו מיד מצרים, ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש", וכן (שם ו, ו-ח): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וגו' והבאתי אתכם אל הארץ" וגו'. ומשום כך, כאשר שמחים בטובת האסיף ותבואת הארץ, מודים לה' גם על התחלת הדבר ביציאת מצרים. אמנם לשון הכתוב "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל" משמע, שהעיקר הוא להזכיר את עצם הישיבה בסוכות.

ואכן הרמב"ן פירש: 'כי צוה שידעו הדורות את כל מעשי ה' הגדול אשר עשה עמהם להפליא, ששכן אותם בענני כבודו כסוכה וכו', והזכרון, שידעו ויזכרו שהיו במדבר, לא באו בבית, ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר'. וכן היא שיטת ספר 'החינוך' (מצוה שכה).

ולפי דבריו, עצם הושבת בני ישראל בסוכות, היא אכן הסיבה לחוג את חג הסוכות. שהחג ומצות סוכה באים לזכר חסדי ה' במדבר בצאתנו ממצרים, כאשר הושיב ה' את בני ישראל בסוכות. הטובות והחסדים המיוחדים, שעשה הקב"ה עם בני ישראל באותה תקופה מרוממת, מחייבים כשלעצמם, הודאה וחגיגה לה' מדי שנה בשנה.

ונדחקו לבאר, מה שקבעה תורה את חג הסוכות דווקא בתקופת האסיף. ונתבאר בדבריהם באופנים שונים. ובדבריהם באו ליישב הטעם לקביעת חג הסוכות דווקא בתקופה זו, אם מחמת הקור, ואם מחמת תחילת ימות הגשמים וכו'. עיי"ש.

וכמו כן עדיין אין מבואר טעם הדין, שהסכך לסוכה כשר רק מ'פסולת גורן ויקב', כדילפינון לה (סוכה יב). מקרא "חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך" (דברים טז, ג). והרי זה מוכיח, שגם הסוכה באה בקשר לחג האסיף.

והנה לפי כל השיטות חג זה כולל שני ענינים, להטור והראב"ע כולל החג ענין יציאת מצרים וענין האסיף. ולהרמב"ן והחינוך כלולים בהודאת החג גם חסדי ה' הנפלאים במדבר, וגם שמחת האסיף. [אמנם הרשב"ם ודעימיה פירשו בדרך שונה, ודבריו יובאו להלן].

הגורן והיקב, כך מצינו שקבעה תורה חג נוסף על שמחת הקציר - "וחג הקציר בכורי מעשיך אשר תזרע בשדה, וחג האסיף בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה" (שמות כג, טז). "וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חטים, וחג האסיף תקופת השנה" (שם לד, כב).

וכן בפרשת ראה, נצטוונו לעשות 'חג שבועות' על שבעה שבועות שספרנו "מהחל חרמש בקמה" (דברים טז, ט). כלומר על שבועות הקציר. הרי שנקבע חג לחוג ולשמוח בתקופת הקציר על קבלת התבואה. אם כן נקבעו אפוא בתורה שני חגים בפני עצמם על ברכת מעשינו מן השדה; חג השבועות הוא 'חג הקציר' - בו שמחים בבכורי תבואת הארץ. וסוכות הוא 'חג האסיף' - בו שמחים באסיף התבואה.

ולכאורה שני חגים אלה הם מענין אותו סוג שמחה - קבלת תבואת השדה. אלא שבחג הקציר השמחה היא במידה קטנה, תחילת קבלת התבואה. ובאסיף השמחה גדולה יותר, כי כבר הגיעו לעונת איסוף כל השפע אל תוך הבית. אמנם זה לא מסתבר לומר שנקבעו שני חגים בתורה על אותו ענין עצמו, לחגוג על קבלת אותה טובה עצמה, בכל שלב בנפרד, ולשם מה הכפילות בזה.

גם מצוות העבודה בחגים אלו, שונות לגמרי. שבשבועות מקריבים שתי הלחם מתבואת הארץ, ואילו בסוכות אין מביאים כלל קרבן מן האסיף, אלא רק מנסכים מים על המזבח.

קביעותם של שני חגים נפרדים ושונים על הקציר ועל האסיף, מלמדת באופן ברור כי יש כאן שני עניני שמחה שונים זה מזה. הודאות נפרדות על שתי טובות, שתי נתינות שונות שנתן לנו ה'. שתי נתינות, שכל אחת היא סיבה לחגוג חג לעצמו.

חג הקציר - חג ארץ ישראל

והנראה בזה בעז"ה, כי 'חג הקציר' הוא החג על שנתן לנו ה' את הארץ. היינו על שנתן לנו ארץ חמדה טובה ורחבה, ארץ זבת חלב ודבש. כאשר מתוך ארץ טובה זו אנו מושפעים רוב ברכה ושפע. ועל כך אנו חוגגים ומודים ב'חג השבועות'. כך שאפשר להגדיר כי 'חג הקציר' הוא 'חג ארץ ישראל'.

שכאשר זוכים לברכת ה' של תבואת הקציר, בעת שהאדם יורד לשדהו ועיניו ראות את שפע התבואה

כאחת. ושבאותו חג יהיו כלולים שני תכנים שונים זה מזה - גם הודאה על ניסי המדבר, וגם הודאה ושמחה בברכת האסיף וכל התבואה אשר בבית. [והרי אפילו בגדרי ברכות ותקנות חכמים אמרו חז"ל אין עושיין מצוות חבילות חבילות (ברכות מט). וכל שכן במצוות התורה, אין לומר שנצטרפו שני חגים לחוגגם יחד].

וודאי שהחג בא על ענין אחד כללי. אלא שהדבר צריך ביאור, מה המשותף והמאוחד בין שני ענינים אלו, מה היא מהותו האחת והמרכזית של החג.

יש קשר הדוק בין חג הסוכות לחג האסיף

ובאמת כבר מוכח בתורה, כי גם ענין 'חג הסוכות' קשור לענין האסיף. שכן נאמר (דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך", הנה מודגש כאן להדיא שתקופת אסיף הגורן והיקב, היא הזמן שנוכן לעשות בו 'חג הסוכות'. שהוא לזכר הסוכות שבמדבר. ובפרט לפי מה שדרשו חז"ל מפסוק זה, כי אין מסכנין אלא בדבר שגידולו מן הארץ ואינו מקבל טומאה, כדאיתא (סוכה יב): כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, אמר קרא באספך מגרנך ומיקבך, בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר. הרי שהסוכות עצמן באות באמת מאסיפת גורן ויקב, ומשמע ביותר שגם ענין 'חג הסוכות' מקושר שפיר לאסיפת הגורן והיקב.

יתר על כן, מצינו בשיטת רבי יהודה, שאין מסכנין אלא בארבעת המינים שבלולב (שם לו:). והרי ארבעת המינים באים להדיא לרגל שמחת האסיף. כדכתיב כאן: "אך בחמשה עשר יום לחדש הראשון באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון. ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמר" וגו'. ומדיליף רבי יהודה שאין מסכנין אלא בד' מיני הלולב בלבד, מוכח שענין הסוכות וענין האסיף, שייכים זה לזה.

ויש אפוא להבין, מה הקשר בין שמחת האסיף בתבואת הארץ, עם הכרת הטוב וההודאה על הטובות והנפלאות שעשה ה' עם אבותינו במדבר, שהושיבנו בסוכות.

בין חג הקציר לחג האסיף

ותחילה יש להתבונן במהותו ומשמעותו של האסיף, שלכאורה הוא אותו חג ואותה משמעות של חג הקציר. שהרי כשם שחג האסיף הוא על אסיפת

הנקצרת ונגדשת בגורן, אזי מתעורר הוא להודות לה' על ארץ חמדה טובה ורחבה אשר הנחיל לאבותינו. הוא רואה כאן את טובת הארץ, ולבו מודה ומהלל לה' על הארץ הטובה. וכדכתיב בריש פרשת עקב - "כי ה' אלוקיך מביאך אל ארץ טובה, ארץ נחלי מים, עיינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר. ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש. ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, לא תחסר כל בה וגו'. ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (דברים ח, ז-י).

והיינו שהארץ מצד עצמה וטבעה היא טובה, ומחמת כן היא מספקת חיטה ושעורה וכל הפירות, שהרי היא ארץ טובה וארץ נחלי מים אשר לא תחסר כל בה'. ואכן בעת הקציר, כאשר התבואה עדיין בשדה, רואה האדם כיצד בא לו שפע ברכתו מן האדמה והארץ הטובה. ואז ההודאה לה' היא על הארץ הטובה אשר נתן לנו.

חג האסיף - חג ההשגחה

אבל בסוכות - חג האסיף, כאשר התבואה כבר בבית, ושמחים ומוזים לה' על האסיף, עתה ההודאה לה' היא על מה שה' משגיח עלינו, ודואג לנו ומעמיד לנו כל צרכינו. האדם רואה עתה, כי הקב"ה דואג לצרכיו וממלא את אוצרותיו בר. א"כ אין זה חג על 'הארץ הטובה', אלא 'חג ההשגחה'.

הטובה והברכה שיש לעם ישראל בארץ ישראל, נובעות אפוא משתי סיבות. השפע בא מתוך שתי נתינות שנתן ה' לישראל. האחת, מצד מה שנתן להם ארץ טובה עד למאד, ארץ משובחת בטבעה שיש בה שבעת המינים, ולא תחסר כל בה - "ארץ אשר תרתי להם זבת חלב ודבש, צבי היא לכל הארצות" (יחזקאל י, א).

אמנם עוד זוכים עם ישראל, שלא זו בלבד שנתן להם ארץ נחלה טובה ומבורכת בטבעה, אלא גם נתן דעתו להשגיח עליהם באופן מיוחד, ולספק כל צרכיהם. לא זו בלבד, שנתן להם ה' נחלת ארץ טובה שהיא זבת חלב ודבש בטבעה, אלא עוד ידו נטויה עליהם, להשגיח עליהם תמיד, ולדאוג שלא יחסר מהם דבר. והשגחה זו מתבטאת בעיקר בנתינת הגשמים, אשר נתן לבו עליהם לתת מטר ארצם בעתו.

זוהי עוד נתינה שיש לנו בארץ ישראל, שיהיה ה'

משגיח עלינו תמיד. המזון שיש לנו מן הארץ, הוא גם מחמת שהארץ היא טובה בטבעה, ארץ דשנה ועסיסית, זבת חלב ודבש. וגם מחמת שהיא ארץ שה' משגיח עליה תמיד, ונותן מטרותיה מן השמים. חוץ ממה שהארץ דשנה בטבעה, יש לה מעלה שהיא ארץ המושגחת באופן מיוחד מאת ה'. וכאמור בסוף פרשת עקב - "כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה, לא כארץ מצרים היא אשר יצאתם משם, אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק. והארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה ארץ הרים ובקעות למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר ה' אלוקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא, י-יב).

כך שיש כאן שתי פרשיות במעלת ארץ ישראל. מעלה אחת שהיא 'ארץ טובה' נחלי מים וכו', ומעלה נוספת שהיא 'ארץ מושגחת', ארץ אשר ה' דורש אותה תמיד, כאשר היא שותה למטר השמים.

בחג האסיף חוגגים ושמחים לפני ה' על המעלה השנית, על ההשגחה המיוחדת שעל ידה זוכים ליותר ברכה ושפע והצלחה באופן מיוחד.

וכדאיאת: 'תנו רבנן ונתתי גשמיכם בעתם, לא שכורה ולא צמאה אלא בינונית, שכל זמן שהגשמים מרובין, מטשטשין את הארץ ואינה מוציאה פירות. דבר אחר, בעתם בלילי רביעיות ובלילי שבתות, שכן מצינו בימי שמעון בן שטח שירדו להם גשמים בלילי רביעיות ובלילי שבתות, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני זיתים ועדשים כדינרי זהב, וצררו מהם דוגמא לדורות, להודיע כמה החטא גורם, שנאמר עוונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם' (תענית כב-כג).

ולמידה טובה מרובה זו, זוכים ישראל מחמת ההשגחה המיוחדת של גשמיכם בעתם, שיהיו הגשמים בדיוק במידה הראויה ובעת הראויה, עד שהפירות מגיעים למלוא גודלם ומצוי טעמם וכוחם. ומדריגה גדולה זו, תלויה במעשיהם של ישראל. כי עיני ה' בה ודורש אותה תמיד, להטיב עמהם כפי מעשיהם.

בתקופת האסיף, כאשר האדם יושב בביתו, וכבר אסף לתוכו את פרי הארץ, מן הגורן ומן היקב, ושמה במה שכבר יש לו בביתו כל צרכיו, בעת הזאת כאשר הוא מתבונן בשפע היכול שבבית, הרי הוא נתן לבו

אל ההשגחה, שה' עומד ודואג עלינו לפרנסנו ולזוננו לכלכלנו, לברכנו ולהניח ברכה מרובה לתוך ביתינו. והשגחה נפלאה זו, היא הסיבה לחגוג את 'חג האסיף', שמשמעותו היא 'חג ההשגחה'.

הקציר מתקשר לברכת הארץ, לארץ הטובה. אבל האסיף מקושר יותר עם ברכת המים, כדכתיב "ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך ותירושך" (דברים יא, יד). מטר השמים הוא סיבה לאספת דגן ותירוש. בעת האסיף מודה האדם על המטר, שהביא לו את כל שפע האסיף.

ועל כך באים ארבעת המינים שבלולב, שהם גדלים על כל מים, כדאיתא בריש תענית (ב:) הואיל וארבעת מינין הללו אינן באין אלא לרצות על המים, וכשם שארבע מינין הללו אי אפשר להם בלא מים, כך אי אפשר לעולם בלא מים.

עם ארבעת המינים אנו באים לשמוח לפני ה' ולהללו, באספנו מן הגורן ומן היקב, - "באספכם את תבואת הארץ וגו' ולקחתם לכם ביום הראשון וגו' ושמוחתם לפני ה' אלוקים" וגו' - על טובת הגשמים שהשפיע עלינו בשנה שעברה, שהם גרמו לאסיף המבורך. וההלל בא עם ארבעה מינים אלו, שהם באים מן המים, מי מטר השמים, המורים כאמור על ההשגחה.

שתי הלחם וניסוך המים

ובזה יבואר ההבדל בין עבודת היום של 'חג הקציר', לזה של 'חג האסיף'.

בחג השבועות - חג הקציר מביאים שתי הלחם, שהם תנופה מביכורי פרי הארץ, כאשר במנחה זו מבטאים את תודת הקציר. אבל בחג הסוכות - חג האסיף, אין מביאים כלל את פירות האסיף, אלא מנסכים לפניו מים על גבי המזבח.

ולפי מה שנתבאר במהות חג הקציר וחג האסיף, הרי מבוארים הדברים. כי בחג הקציר, כאשר ההודאה באה כאות הכרת הטוב, וקרבת תודה על שנתן לנו את הארץ הטובה, אנו מגישים ומקטירים לפניו תנופת מנחה מביכורי פירות הארץ אשר נשתבחה בהם. שכאשר ההודאה היא על הארץ, ראוי להביא את פרי הארץ, ובהבאת פרי הארץ אנו מסמלים את טוב הארץ, ואת זאת אנו מביאים לפני ה' לקרבן.

שתי הלחם נקראים ביכורים - "ממושבותיכם

תביאו לחם תנופה וגו' ביכורים לה" (כג, יז). וכן בפרשת פנחס: "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה" וגו' (במדבר כה, כו). והיינו שהם 'ביכורי ציבור'. שכשם שכל יחיד מביא ביכורים, כך יש 'ביכורי קציר חיטים' שכל הציבור מביא על הקציר. ואחר הנפת שתי הלחם שהם ביכורי ציבור, מתחיל תקופת ביכורי היחיד, כדתנן (ביכורים פ"א מ"א): 'אין מביאין ביכורים קודם לעצרת וכו' מפני הכתוב שבתורה וחג הקציר בכורי מעשיך מן השדה'.

והנה מהות הודאת הביכורים מבוארת בכתוב: "וענית ואמרת לפני ה' אלוקיך וגו'. ויביאנו אל המקום הזה, ויתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש. ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי" (דברים כו, ה-ז). הרי שביכורים עניינם הודאה על נתינת הארץ הטובה, ארץ זבת חלב ודבש.

וזה תוכן מהות חג השבועות, שמחה והודאה לפני ה' על הארץ הטובה אשר הנחיל לנו. ואת זאת מביעים בהבאת שתי הלחם, שהם ביכורי פרי הארץ. [ומהאי טעמא יתבאר לך, מה שביכורים באים מכל שבעת המינים. אף שתרומות ומעשרות חובתם מן התורה רק בדגן תירוש ויצהר. כי מאחר שהבאת הביכורים באה כדי להודות לה' על הארץ, מצוותה להביא מכל שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל. וזהו גם הטעם שרק מי שיש לו קרקע מביא וקורא, מה שאין כן בתרומ' שאינו תלוי אם יש לו קרקע.]

אבל בחג האסיף, אין ההודאה באה מצד הטובה והשבח שבטבע הארץ, אלא על ההשגחה המיוחדת שה' משגיח עלינו בארץ ישראל, מה שעניי ה' תמיד נתונות עלינו לדאוג לכל צרכינו. ובכדי לבטא את מתנת ההשגחה, אנו מעלים לפני ה' את ניסוך המים. שהמים מתבטאת ההשגחה המיוחדת, אשר ה' משגיח עלינו ממעון קדשו להוריד מטר ארצנו בעתו. ורק בניסוך 'מים' מציינים ומביעים את השמחה וההודאה, על שפע הברכה שאנו זוכים לה מצד ההשגחה המיוחדת, ולא בפירות, אשר מודיעים את עצם טוב הארץ בטבעה.

תקופת המדבר ו'האסיף בארץ ישראל' - ענין אחד

ועתה יבואר היטב השייכות והקשר בין 'חג הסוכות' ל'חג האסיף', שלא רק שנזדמנו שניהם לפונדק אחד,

אלא ששייכים וקשורים להדדי. כי כאמור, מהותו של חג האסיף, היא השמחה על ההשגחה המיוחדת, שה' משגיח ודואג לנו באופן פרטי. באופן שהוא יושב בקירבנו, בהשראת שכינתו בבית המקדש. שחג האסיף אינו על התבואה שיש לנו מצד נתינת הארץ, אלא על ההשגחה שהקב"ה משגיח ודואג לישראל.

וזה עצמו, הרי כל ענינו של חג הסוכות, ההשגחה המיוחדת והשראת השכינה שהיתה לנו, מאת ה' בלכתנו במדבר.

השגחה מיוחדת ופרטית זו, שבארץ זכינו לה באופן של "למטר השמים תשתה מים תמיד עיני ה' אלוקיך בה", כבר החלה בתקופת המדבר.

חשיבות הזכרון של תקופת המדבר, באשר אז היה הדבר באופן של ניסים גלויים. כאשר פרש עליהם עננו למסך והקיפם בענני הכבוד, והיה להם 'אסיף' כאשר אכלו את המן ושתו מים מן הסלע. "ויצו שחקים ממעל, ודלתי שמים פתח, וימטר עליהם מן לאכל, ודגן שמים נתן למו" (תהלים עח, כג-כד).

חג האסיף וחג הסוכות מציינים שני סוגי תקופות בחיי עם ישראל, הסוכות הם זכרון על העבר, תקופת המדבר, ההשגחה בהנהגה הניסית והנפלאה בענני כבוד, מן, ובאר. ושמחת האסיף, על ההווה, ההשגחה בברכה ובהצלחה בארץ ישראל.

אלא שבמדבר היה קיומו הכלכלי בדרך של ניסים. במדבר - ארץ ציה וחורב וצמאון אשר אין מים, כל הקיום של עם רב כזה, הוא רק באופן של נס.

ואילו בארץ ישראל הקיום הכלכלי הוא כבר בדרכי הטבע, ביכול הארץ ופריה המבורך.

אולם המשותף בין שתי תקופות אלה, שתמיד קיומו הכלכלי של עם ישראל הוא מאת ה', כאשר הוא משגיח וצופה ודואג לרווחתנו וקיומנו. סוג ההטבה - אחת הוא, יש לנו קיום ומזון מתוך השגחת ה' עלינו.

הסוכות ויתר הטובות במדבר, הם מאותו סוג הטבה שיש לנו באסיף בארץ ישראל. אנו רואים בזה את השגחת ה' עלינו, אבינו רוענו המפרנסנו ומכלכלנו ודואג לכל צרכינו, שלא יחסר לנו דבר. רק שהשגחה מיוחדת זו באה בשתי צורות. במדבר באה ההשגחה בצורת ענני כבוד ומן מן השמים, ומים מן הסלע. ובארץ ישראל באה ההשגחה בצורת האסיף המבורך והברכה בכל מעשה ידינו.

והרי שההודאה והשמחה והחגיגה בחג, הם גם על ההשגחה והסוכות והעננים וכל הטובות במדבר, וגם על ההשגחה והאסיף שבארץ ישראל. ומכיון שענינם אחד, ששניהם מבטאים את טובת ההשגחה שה' דואג להשגיח עלינו, על כן הוא חג אחד ושמחה אחת.

ונראה לומר, כי הוא מה שחג הסוכות נקרא בתורה "חג ה'" - "תחוגו את חג ה'" (פסוק ט). כי עיקרו של החג הוא 'חג ה', כלומר על שה' הוא אלוקינו. חג על מה שה' הוא הדואג לנו, על מה שה' פונה אלינו, ושש עלינו להרבות אותנו ולהיטיב לנו בכל צרכינו. והוא כולל בתוכו כל עניני השגחת ה', אשר עליהם אנו חוגגים חג זה. גם ההודאה על טובת המדבר, וגם השמחה על ההשגחה וטובת האסיף בארץ ישראל, והכל הוא שמחה אחת, של "חג ה'".

ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת

נבחרנו מכל העמים ואהב ה' אותנו ובחר בנו להיות לו לעם סגולה. שלב זה הוא עניינו של חג הפסח.

בפסח שמחים על עצם מה שנהיינו עם ה', על שגאלנו ונעשינו לעמו, "ולקחתי אתכם לי לעם". לפני כל התורה והמצוות, עצם הדבר שהוא יהיה לנו לאלוקים, ואנו נהיה לו עם ונעסוק בכבודו.

לאחר מכן זכינו לשלב נוסף "וקדשתנו במצוותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך". קבלנו את התורה והמצוות ועבודת ה'. זה אירע בחג השבועות.

ג' שלבים בהתקרבות עם ישראל אל ה'

תפילת המועדים פותחת - "אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות וקדשתנו במצוותיך וקרבתנו מלכנו לעבודתך ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת".

בתפילה זו אנו מזכירים שלשה שלבים בהתקרבותו של עם ישראל להקב"ה - "אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו, ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות" הוא השלב הראשון, בעת יציאת מצרים

ביותר, עם המדריגה הרמה ביותר של עם ישראל. בבחינה הגדולה ביותר, של ההטבה וקירבת ה'.

בנין עם ישראל בשנה הראשונה ליציאת מצרים

ואכן בשלושה שלבים אלו נבנה עם ישראל שלב אחר שלב, מיד בשנה הראשונה ליציאת העם, בשלושת זמנים אלו של הרגלים.

בחג הפסח זכינו לעצם ההכרה במציאות ה' ובהשגחתו בהנהגת העולם. נעשינו אז לעם לה', בכך שהוא גאלנו, ואנו יודעים אותו ומכירים את שמו. עזבו את העבודה זרה ונכנסו להיות עם ה' ולהכיר במלכותו, וכמו שדרשו חז"ל בלקיחת קרבן פסח במצרים 'משכו ידיכם מעבודה והדבקו במצוה'.

"ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם מארץ מצרים". והראנו אז לעיני כל כיצד הוא מלך העולם ואף חוקי הטבע החקוקים בבריאה, אינם עומדים בפני רצונו. וכמו כן אנו קבלנו אז את מלכותו עלינו, במה שהלכנו אחריו, בטחון בהנהגתו וסמכנו עליו, עם גדול ורב במדבר בלי מזון מים.

בשבועות זכינו לחלק העבודה. קבלת עול מלכות שמים. "תעבדון את האלוקים על ההר הזה". קיבלנו עלינו את עול המצוות, באמירת נעשה ונשמע.

השלב השלישי היה השראת השכינה במשכן, וזה נשלם בעת נתינת הלוחות ביום הכיפורים, שמכתב אלוקים החרות על הלוחות ניתן לעם ישראל שישכון בתוכם במשכן העדות, ועל ידי זה השכינה שורה בקרבם. וכשחטאו במדבר נסתלק מישראל ענין מצות המשכן והשראת השכינה שבו, שהרי נשתברו הלוחות, וכאשר נסלח להם עוונם זכו ללוחות שניות. ולכן כשירד מרע"ה מיד נצטוו בבנין המשכן, וכששרתה בו שכינה ידעו שנמחל להם אותו עוון.

וידועים דברי הגר"א בפירושו לשיר השירים (א, ד בפירוש על דרך הפשט) שזה הטעם שאנו עושים סוכות בתשרי זכר לענני כבוד. דמעת שחטאו בעגל נסתלקו העננים, ולא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן, ומשה ירד ביוה"כ וכו' וכשהחלו לבנות המשכן היה זה בט"ו בתשרי, ואז חזרו להם ענני הכבוד. וזו שמחת חג הסוכות שהקב"ה נמצא עמנו ומשרה שכינתו בקרבנו.

עבודת ג' אבות - כנגד ג' רגלים

בטור הלכות ר"ח מובא בשם המדרש שג' רגלים

ולאחר כל זאת זכינו "ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת" - קירבת ה' שה' בא לשכון ולהשרות שכינתו בתוך עם ישראל, וכדכתיב (דברים כה, י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'. וזהו עניינו של חג הסוכות. השראת השכינה שיש בישראל, שהוא יושב בתוכם ומשגיח עליהם תמיד על כל צרכיהם ומשרה בקרבם רוח קדשו. כי יצפנני בסוכו, וכלשון הזהוהר 'בצילא דמהימנותא'. ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת היינו שהשרה שכינתו עלינו, עד שאנו נקראים עם ה'. כמו "הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו", שהשרה שכינתו בו והוא בית ה'.

וכבר נתבאר לעיל בארוכה, כי זהו עניינו של חג הסוכות ומצות ישיבת סוכה, דהיינו השמחה של עם ישראל בהשגחת ה' עליהם באופן של קירבה וידידות כעם הדרים אצלו במחיצתו.

כלומר שבחג האסיף אין מודים רק על טובת הארץ שנתן לנו ה', כי על זה כבר באה ההודאה בשבועות בחג הקציר. אלא ההודאה לה' היא, על מה שה' נמצא ושוכן בינינו. והוא משגיח עלינו, ודואג לנו ומעמיד לנו כל צרכינו. והמשמעות העמוקה של השגחה זו, היא קירבת ה' ודביקות עמו, שהוא משגיח עלינו כמלך היושב בתוך עמו. וגם ברוחניות, הזכות של קירבת ה' והשראת רוח קדושה בקרבנו, כי יצפנני בסוכו. בסוכות אנו שמחים במידה הגדולה ביותר שזכינו לה בקירבת ה', והיא המדריגה הנשגבה של "ושכנתי בתוכם". אנו שמחים על שזכינו למידה הגדולה ביותר של קירבת ה'.

כאשר מתבוננים בכל הסדר שזכינו לו, וכל החלקים שיש לנו בקירבת ה' ובטובה מאיתו, המדריגה הגבוהה ביותר, הוא מה שזכינו להיות תחת השגחתו והשראת קדושתו ודבקים בו. ובאמת בגלות אין כל המעלות הללו מורגשים כל כך ואין זה גלוי לכל, אבל עם ישראל כבר רכש לעצמו מדריגה עליונה זו, ויהיה זמן שנרגיש את המדריגה ויהיה בפועל קרבת ה' ממש כמלך בתוך עמו ושכנתי בתוכם ואנו נהיה אצלו. ועל זה באה השמחה של סוכות.

סוכות זה שיא השמחה, כי זה שמחה על שיא הקריבה של העם היהודי. זכינו להיות כה קרובים אל ה', לא רק שיש לנו ברית עם ה' שאנו עמו והוא משגיח עלינו מן השמים. אלא עוד לקח אותנו אליו בכזו קירבה וקריבות. אנו שמחים עם הענין הנעלה

כל סדר החיים שלנו יהיה מוכתב כפי רצון ה'. זו היא עבודת שלימה.

זהו קיבלנו על עצמינו בחג השבועות, והוא כנגד יצחק שהיה עולה תמימה על גבי המזבח.

סוכות כנגד יעקב, כי ענין הסוכה הוא צל ה'. "בצלו חמדתי וישבתי". אצל יעקב אבינו כבר היתה השכינה קבועה אצלו, בבחינת יעקב קראו א-ל. אצל יעקב התחיל המציאות של יהודי, מציאות הפצא של קדושה. וכדכתיב "ואת קדוש יעקב יעריצו".

זו מדרגה יותר נעלית מקבלת התורה, לא רק התמסרות לעבודת, שהיא כשלעצמה יכולה להיות השתעבדות הבאה מחוץ לנפש האדם. אלא קדושה בעצם. כל בן ישראל הנו מציאות של קדושה ורוממות. זה הוא היעוד הנעלה של עם ישראל. לא רק התמסרות לעבודת ה'. אלא להיות מציאות של קדושה ועבודה וקירבת ה'.

ואלו הם ג' בחינות של עבודת האבות. שענין אברהם שמקבל קדושה מאת ה', וממשיך אותה למטה להאיר אל מציאותו העצמית. וענין יצחק הוא עבודת העלאה, שבטל לגמרי אל ה', מבטל את עצמו ומוסר עצמו לו.

ובחינת יעקב הוא שנעשה מציאות של קדושה, והוא בחיר שבאבות בחינת תפארת שממזג את שני הדברים. מכיון שיעקב הוא מציאות של קדושה אנו גם בטלים אצל ה', וגם יש לנו הטוב של ה'. הקב"ה קראו א-ל, ודמותו חקוקה במרכבה, כאשר נהיים מציאות של קדושה אין צריך להתבטל כדי להיות עם הקדושה. אפשר להיות מציאות ולקבל בבחינת אברהם, ועם זאת להיות מקושרים לגמרי בקדושה בחינת יצחק. וזה ענין השמחה בחג הסוכות, שמקבלים שפע וגם שרויים אצל ה'. מתענגים ומקבלים שפע ושואבים רוח הקודש.

הם כנגד ג' אבות, פסח כנגד אברהם, ומוצות אפה ויאכלו'. שבועות כנגד יצחק ששופר של מתן תורה של אילו של יצחק היה. סוכות כנגד יעקב ע"ש 'ויעקב נסע סוכותה'.

וביאור השייכות בעומק העניינים, הוא על פי האמור, דפסח כנגד אברהם. שפסח הוא המועד של בחירת ישראל. עצם היותנו לעם ה', "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים".

וזה הוא עניינו של אברהם, שבו החלה ראשית לקיחת עם ישראל לעם, ועמו כרת ה' את בריתו להיות לו לאלוקים. 'הקמותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריד לדורותם, לברית עולם, להיות לך לאלוקים, ולזרעך אחריד' (בראשית 17:10). וכן מצד אברהם אבינו התחיל הענין בהכרה בה', התחיל משוטט בדעתו עד שהציץ אליו בעל הבירה. ויקרא בשם ה'. הכיר בה', ולימד את כל העולם דעת את ה'.

יצחק אבינו עיקר שייכות עבודתו היה "עבודה". הוא עצמו היה עולה כליל על המזבח. ואף ענין התפילה מפורש בו 'ויצא יצחק לשוח בשדה'. והוא ענין שבועות, התמסרות גמורה וקבלת עבודת לעבודת ה'.

כל זמן שלא קיבלו את התורה, הגם שקיבלו על עצמם לכבד את ה' ולהתייחס למציאות. אך אין זה התמסרות גמורה. את סדר החיים שלהם עדיין לא שעבדו כליל. האדם חי את חייו של עצמו, אלא שמדי פעם מקדיש את לבו לכבד את ה'. אין זו עבודת. במתן תורה כבר התמסרו לגמרי לה'. "נעשה ונשמע" משמעותו כל אשר יאמר לנו נעשה. ואכן קבלת עול המצוות הוא התמסרות גמורה. אנו נותנים את כל סדר ומציאות חיינו לה', התורה היא הקובעת לנו את סדר החיים, ולא רק חובה צדדית של התייחסות. אלא

בגדרי נטילת לולב במקדש ובגבולין

המצוה ליטול לולב בכל הגבולין, אולם בכל שבעת הימים מצות הנטילה היא רק בבית המקדש לשמוח בהם לפני ה'. [ומשחרב בית המקדש התקין רבי יוחנן בן זכאי שיהיה לולב ניטל גם במדינה כל שבעה זכר למקדש (סוכה מא)].

אם יש חובה ליטול הלולב במקדש כל שבעה

ממה שנאמר בתורה (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל, ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים" - למדו חז"ל בתורת כהנים, שביום הראשון

לו להיפטר מן התורה כשאנו במקדש, דהא ליתיה בגבולין וכו'".

הרי דקים להו לחז"ל, דמצות נטילת לולב שבעת ימים במקדש, אינה מוטלת על כל ישראל אלא על אלה הנמצאים במקדש. וחזינן מזה שמצוה זו אינה חובה על כל אחד ואחד לקיימה, אלא היא חובת ציבור שתהא שמחה בלולב לפני ה' בשבעת ימים אלו. וכעין מצות 'ותקעתם חצוצרות על עולותיכם' שאין מוטל על כולם לבוא ולתקוע או לשמוע את תקיעת החצוצרות, וכמו כל קרבנות הציבור שגדר חיובם הוא שיהיו במקדש כהנים שיעסקו בעבודה זו כמשפטה.

ונראה פשוט, שאף שלא מוטל על כולם לבוא ולשמוח לפני ה' בכל שבעת הימים על ידי נטילת לולב, בכל זאת מוטל על הציבור שיהא לכה"פ אחד שיקיים מצוה זו [וכשאר חובות ציבור, כקרבנות וחצוצרות]. אך אם לא יהיה אפילו אחד שיקיים אותה, אזי כל הציבור עוברים על ביטול המצוה.

לולב יום הראשון גורם לשמחה של כל השבעת ימים

והנה איתא בירושלמי (סוכה פ"ג הלכה יא) - 'כתיב ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים, אית תניי תני בשמחת לולב הכתוב מדבר, אית תניי תני בשמחת שלמים הכתוב מדבר'.

ועיין שם במפרשים דמאן דאמר 'בשמחת לולב הכתוב מדבר' היינו כדעת הבבלי, שכל שבעת הימים נטילת לולב במקדש הוא מצוה מדאורייתא. ומאן דאמר 'בשמחת שלמים הכתוב מדבר' פירושו שנטילת לולב מצוותה רק ביום הראשון ובכל המקומות, ובשבעת הימים השמחה לפני ה' אלוקיכם היא רק באכילת בשר שלמים.

ונראה בביאור מחלוקתם, דפליגי בפירוש הכתוב לפי פשוטו, דלמ"ד 'בשמחת לולב הכתוב מדבר' מפרש ש'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל', הכוונה בזה לקחת את ארבעת המינים הללו ביום הראשון במטרה לשמוח בהם לפני ה' שבעת ימים. כלומר שמה שנאמר 'ולקחתם' היינו לקיחה והכנה בעבור שיהיו בידו בכדי לשמוח בהם לפני ה' שבעת ימים. וא"כ לפי פשוטו כל מצות נטילת המינים אינה כי אם במקדש לפני ה'

ויש לעיין במצוה זו של נטילת לולב כל שבעה במקדש, האם היא חובה על כל אחד ואחד מישראל לבוא לעזרה כל יום משבעת ימי החג וליטול שם את הלולב לשמוח לפני ה', או שהמצוה חלה רק על מי שנקלע למקדש בשבעת ימים אלו, שהוא מתחייב בנטילת לולב.

ומצינו בזה פלוגתא באחרונים. דהנה ב'שפת אמת' (סוכה מא) נקט בפשיטות שאין המצוה מוטלת אלא על מי שנמצא במקדש, שתמה מדוע לא יהיה חיוב על כל ישראל לקיים מצוה זו - 'ויש לעיין למה לא נימא דחובה עלינו לבוא למקדש בכל ימי החג לקיים 'ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים', ואפילו אותם הפטורים מראיה יהיו חייבין בזה, ובסתמא דמתני' דלקמן (מב:) דקתני שהיו מוליכין לולביהן להר הבית, משמע דאותם שהיו בירושלים הלכו למקדש בלולביהן, וגם לבני מדינה למה לא יהיה חיוב'.

ועיי"ש שתי"ש - 'וצריך לומר משום דכתיב ולקחתם ביום הראשון, דמשמע דליכא חיוב אלא ביום הראשון בגבולין, א"כ גלי קרא דאין חיוב לעלות בשביל זה'.

וכן כתב בחידושי רבי משה קאזיס ריש פרק לולב הגזול - 'מי שהיה חוץ לעזרה נראה דלא היה חייב ליכנס לתוכה כדי לקיים מצות לולב'.

אולם לעומת זאת הגרי"פ פערלא בביאורו על ספר המצוות לרס"ג (ח"א עשה נב-נג) נקט בפשיטות שכל ישראל חייבים לבוא למקדש ולקיים מצות לולב כל שבעה ולשמוח בו לפני ה'. שמוזכר בתוך דבריו בזה הלשון: 'קשה טובא לכאורה למה לי מצות ראייה בחג הסוכות, תיפוק ליה דבלאו הכי חייב לבוא למקדש כדי לקיים עשה דושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים'. עיי"ש. ועיין בספר 'ערוך לנר' סוכה מג. ובהגהות 'אמרי ברוך' על הטורי אבן ר"ה ל. שג"כ כתבו כך.

נטילת לולב במקדש - חיוב כללי ולא פרטי

והנה ריהטת הגמרא שאין חובה על כל ישראל לבוא כל שבעת הימים למקדש. והכי איתא להדיא בריטב"א (סוכה מג): 'ראשון שהוא חובה מוטלת עליו לגמרי דהא מחייב בה בגבולין ואי אפשר לו שלא יתחייב מן התורה... אבל שאר ימים שאפשר

למ"ד 'בשמחת שלמים הכתוב מדבר', עיקר גדר המצוה הוא הלקיחה ביום הראשון, והשמחה בשאר הימים באה רק כהמשך אליה וכתוצאה ממנה.

אף ביום הראשון יש מצוה מיוחדת של לולב במקדש

והנה דנו האחרונים האם ביום הראשון שיש בו מצות נטילת לולב בגבולין, האם יש בו גם מצוה זו של נטילת לולב במקדש מדין 'ושמחתם לפני ה' אלוקים שבעת ימים'. ונפק"מ אם נטלו כולם לולב בגבולין, האם חייבים ליטול שוב לולב במקדש.

ועיין בביאור הגר"פ פערלא על ספר המצוות לרס"ג (שם) שדעתו שביום הראשון אין מצוה לבוא לשמוח לפני ה' במקדש. אולם עיין בספר קהלות יעקב (סוכה סימן כח) שנקט שגם ביום הראשון יש מצוה לבוא ליטול במקדש, מלבד הנטילה בגבולין.

והנה לפי מה שנתבאר שלדעת האי מ"ד ש'בשמחת לולב הכתוב מדבר' דכוותיה נקטינו, פשטיה דקרא איירי בנטילת לולב במקדש, הרי פשוט שמצות נטילת לולב בגבולין ביום הראשון שבאה מדרשה, לא עקרה את עיקר המצוה ליטול במקדש כל שבעה כפשטיה דקרא.

שבעת ימים. ומה שאמרו חז"ל שביום הראשון יש חוב בגבולין, היינו דדרשו כך מעומק לשון הכתוב ככל דרשות חכמים.

אבל מאן דאמר 'בשמחת שלמים הכתוב מדבר', פירוש פשוטו של מקרא הוא מצות נטילת ארבעת המינים ביום הראשון בכל הגבולין, וכתוצאה מלקיחה זו יבוא לשמוח לפני ה' באכילת שלמים במקדש שבעה ימים. וכשם שמצינו בקרבן פסח דכתיב בהו 'שבעת ימים תאכל עליו מצות' (דברים טז, ג), דאף שהפסח עצמו אינו נאכל אלא בלילה הראשון, אולם שמחת חגיגתו נמשכת שבעת ימים על ידי אכילת המצות. כמו כן מתוך נטילת ארבעת המינים ביום הראשון נמשכת השמחה לפני ה' בכל שבעת הימים על ידי אכילת השלמים.

ולדידיה מה שלולב ניטל ביום ראשון בגבולין הוא מפשטיה דקרא. ופשוט שלשיטה זו כל אחד מישראל חייב לבוא ולשמוח במקדש לפני ה' באכילת שלמים כל שבעה [מלבד מצות 'ושמחת בחגך' שגם זה מתקיים רק באכילת שלמים כדאיתא בגמרא].

ונמצא דלמ"ד 'בשמחת לולב הכתוב מדבר' עיקר גדר המצוה הוא 'ושמחתם לפני ה' אלוקים שבעת ימים', והלקיחה היא רק הקדמה והכנה לכך. ומאידיך

ביאורי הלל

עבדי ה', הלא המה עבדי ה' האלו שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלוקינו. ולכן נקט עבדי ה' רק אח"כ בסמיכות לפסוק הבא.

* * *

יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ וְגו'. מְמֹזְרָח שְׁמֵשׁ עֵד מְבֹאוֹ וְגו'. רַם עַל כָּל גּוֹיִם ה' וְגו'

כבוד ה' מהולל - בעולם, שנה, נפש

יש כאן רצף של פסוקי תהילה לה', ובוודאי אין כאן כפילות אלא כל פסוק מוסיף על הקודם לו. ויבואר, שאנו אומרים כי כבוד ה' מהולל בשלושה החלקים שבעולם, בזמן במקום ובבריות: א. בכל חלקי הזמן - 'מעתה ועד עולם'. ב. בכל חלקי העולם - 'ממזרח שמש עד מבואו'. ג. בפי כל הבריות - 'רם על כל גוים'. החלוקות הללו הן בעצם שלוש החלוקות

הַלְלוּ עַבְדֵי ה' הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'

בפרק קלה הסדר הוא הפוך

פסוק זה מובא גם בתהלים פרק קלה, אך שם נקט הסדר הפוך: 'הללו את שם ה' הללו הלשון שלפנינו והדבר אומר דרשני. מה גם, שהרי הלשון שלפנינו נראה ראוי ונאות, שבתחילה מזכיר את המהללים - 'הללו עבדי ה' ואחר כך את המהולל הוא הקב"ה - 'הללו את שם ה'. ומדוע שם שינה הסדר.

ונראה דהיינו משום ששם הסמיך הכתוב ואמר: 'שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלוקינו', והיינו שההלול הזה הוא הלול של הלויים המשוררים, שעומדים בבית ה' ומהללים את שמו. ולכן התחיל ואמר בתחילה 'הללו את שם ה', ומי יהלל - 'הללו עבדי ה', שעומדים בבית ה'... כלומר הסמיך את עבדי ה' לפסוק הסמוך לו שמדבר ומפרט מי הם

הנודעות שמקורן בספר יצירה (ו, א): 'עולם שנה נפש' [עש"ן]. היינו בבחינת המקום, בבחינת הזמן, בבחינת הנפשות והבריות.

והנה פסוקי דזמרה שאנו אומרים בכל יום יש לו ג"כ גדר של 'הלל', כמו שפירשו בגמרא (שבת קיח:). מאמר רבי יוסי 'הא חלקי מגומרי הלל בכל יום', שהכוונה לפסוקי דזמרה. הרי שיש כאן הגדרת פסוקי דזמרה כ'הלל', שהם באמת דברי שבח והילול להקב"ה. ואכן גם בהם יש פתיחה של ג' פסוקים הללו. היינו בפסוקי 'הי כבוד' נזכרו בו שלושת הפסוקים - 'הי שם ה' מבורך וגו' ממזרח שמש וגו' רם על כל גוים וגו'.

שכן כך ראוי לפתוח את ההלל בפסוקים הללו, המבטאים את ההכרזה כי הילול ה' ראוי להתפשט בכל חלקי העש"ן, בכל העולם בכל הזמנים ובין כל הבריות.

* * *

מְזוּרָה שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ

הפשט והדרש

איתא במסכת מגילה: 'כל היום כשר לקריאת ההלל, דכתיב ממזרח שמש עד מבואו' (ט.ו.). והנה הפסוק בפשוטו אינו על זמן ההילול, אלא הכוונה שבכל מקום מהולל שם ה' - מצד מזרח השמש עד מבוא השמש בצד מערב. ועומק הדרשה הוא, שכיון שענין הילול שם ה' הוא לפרסם שמו, עד שיתוודע ויתגלה בכל המקומות, ממזרח עד המערב, ויהיה מהולל שמו בכל הגוים. על כן ראוי הדבר שפרסום זה יהיה בזמן של פירסומא, היינו בשעות היום שבהן העולם שוקק חיים, ורגל הרבים מצוי בכל מקום, ואז בני האדם פעילים וערים לכל. ומכאן אמרו: כל היום כשר לקריאת ההלל.

* * *

מִי כֹה' אֱלֹהֵינוּ הַמְּגַבִּיהִי לְשֶׁבֶת, הַמְּשַׁפְּלִי לְרֵאוֹת בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ

ההבדל בין פסוקי דזמרה להלל

ישנו הלל הנאמר בכל יום דהיינו פסוקי דזמרה, לעומת ההלל הנאמר במועדים ובזמנים מובחרים. ויש ביניהם הבדל, כי בפסוקי דזמרה ההילול הוא

על מלכות ה' על העולם, היינו על סדר הנהגתו את הטבע התמידי שעמו מנהיג הקב"ה את הבריאה בכל יום ויום. וכלשון הפתיחה 'ברוך שאמר והיה העולם'. וכפי המבואר בפוסקים הכוונה מערכת בפסוק 'פותח את ירך ומשביע לכל רצון', שזהו הפסוק המרכזי כיון שמזכירין בו תמצית השגחת ה' בבריאה. וכן בסיום ברכת ישתבח אומרים 'בורא כל הנשמות רבון כל המעשים'. ולכן זמנה בכל יום, שמחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית.

אולם ההלל שבמועדים מיוחד בכך, שאנו מהללים בו את ה' על הנהגה המיוחדת שהקב"ה נוהג עם עמו ישראל, והיא הנהגה של ניסים ונפלאות למעלה מגדרי הטבע, והיינו מלכותו יתברך על ישראל. ולכן זמנו של הלל זה הוא רק במועדים, שהם הזמנים שאנו חוגגים בהם את היותנו עם ה'. כי כללות תוכן החגים הוא על 'אתה בחרתנו מכל העמים', וכן בימי החנוכה שבשביל הניסים שאירעו בו נקבעו הימים להלל ולהודאה, ואז יאות לומר מזמורי ההלל העוסקים בהנהגה המיוחדת של הקב"ה עם כנסת ישראל.

למעלה מן השמים - הנהגה ניסית

ולכן, אף שבשניהם אנו פותחים עם שלושת הפסוקים הנזכרים לעיל, אך מיד מזכירים פסוק נוסף שהוא כעין השלמת הפתיחה והכותרת לכל הנאמר בהמשך. כך שבפסוקי דזמרה מסמיכים את הפסוק ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה', ואילו בהלל המצרי בא הפסוק 'מי כה' אלוקינו המגביהי לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ'. וההבדל ביניהם היינו, כי בפסוקי דזמרה מייחסים את כסא ה' בשמים, ואילו בהלל מגדירים את מושבו גבוה מן השמים והארץ, עד שגם מה שעושה בשמים יש בזה בחינת ירידה והשפלה - 'המשפילי לראות בשמים ובארץ'.

והן הדברים; שבפסוקי דזמרה כשאנו מהללים הנהגת ה' את העולם בהנהגת הטבע התמידי, אזי מייחסים את מושבו וכסא מלכותו בשמים, שהשמים עצמם הלא גם הם חלק מהבריאה, והנהגת הטבע מתייחסת לכלל מקום הבריאה. אולם הלל המצרי העוסק בהנהגה הניסית שהיא למעלה מסדר הטבע, ולכן כאן נחשב שה' יושב למעלה מן השמים והארץ, כי הנהגה זו היא מחוץ למסגרת וסדר הבריאה, ולכן

מקומו 'למעלה' מן השמים, ומשם הוא משפיל לראות ולהנהיג את הניסים בשמים ובארץ.

* * *

הודו לה' פי טוב

ההלל מורכב משני חלקים - על 'גדלו' ועל 'טובו'
פירוש 'הודו' אינו מלשון נתינת תודה, כי אם מלשון שבח והילול, כמו 'הוד והדר לפניו', וכענין הכתוב 'על כן עמים יהודוך לעולם ועד' (תהלים מה, ח). שאם לא כן אין מקומו בתוך פסוקי ההלל, אלא ודאי פירושו כאמור מלשון הודיה והלל לה' על רוב חסדו. ומשום שהוא משבח על חסדו וטובו ית"ש על כן בא הלשון 'הוד' שיש בו רמז גם להודאה. אבל הודאה כמו 'מודים אנחנו לך' משמעותה אחרת, היא נתינת תודה על חסדו שנתן לנו, ואין גדרו הילול ושבח על גודל חסדיו יתברך, כי אם תודה והכרת הטוב מצד מקבל הטובה עצמו המביע תודתו.

אמנם יש חילוק בין 'הלל' ל'הודיה', שהרי יש שני סוגי דברים לשבח את מעשי ה' הטובים עמנו, יש שבח על גדלו שהוא נורא ויש שבח על טובו וחסדו הרב, כלשון 'גדלו וטובו מלא עולם'. ההודיה באה אפוא על חסדיו ורחמי הרבים על הנבראים, אך ההלל יבוא על גבורותיו ונפלאותיו ועוצם תוקף פעולותיו.

הללויה והודו כנגד גדלו וטובו

והנה פרקי ההלל מחולקים לשני חלקים. החלק הראשון פותח ומסיים ב'הללויה', והחלק השני פותח ומסיים ב'הודו' [וראה בפסיקה הבאה מדברי הראשונים בזה]. שכן ההלל עצמו מורכב משני חלקים הללו בשבחי המקום ברוך הוא, תחילה יבוא ההלל לה' על גודל נפלאותיו ועוזו גבורותיו, כמו שנתגלה בניסים שעשה לישראל. כפי שמעידים לשונות הכתובים בחלק הראשון של הלל: 'רם על כל גוים ה' על השמים כבודו'. 'מי כה' אלוקינו המגביהי לשבת' וגו'. 'מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב, ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים'. ועל דברים אלו שהם בחינת 'גדלו' מתאים הלשון 'הללויה'.

ואחריו יבוא החלק השני של ההלל, שיש בו נתינת הוד ושבח על גודל טובתו ורוב חסדיו, כפי שהתבטא בניסים אלו, וזאת אנו רואים בפסוקי ההלל כגון: 'ה' לי בעוזי ואני אראה בשונאי', 'קול רנה

וישועה באהלי צדיקים', 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה'. ועל דברים אלו שהם בחינת 'טובו' מתאים השבח 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'.

והמעייין יראה כי החלק השני של ההלל אין מוזכר בו עניינים מחודשים שלא נזכרו בחלק הראשון, אלא יש בו בעיקר נתינת שבח והודאה על אותם עניינים עצמם שזכרו בחלק הראשון של ההלל, אשר גולת הכותרת היא יצירת עם ישראל מעפר ומאשפות עד היותו ביפעת תפארתו, ומכל זאת ניכר בעליל כי אכן מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו. אלא שבחלק זה של הלל, עוסקים בעיקר בחסדי ה' כי גברו עלינו באותם הניסים, היינו טובת ה' שעשה עמנו.

ולכן גם מקום הבקשה הבאה בסוף כל הודאה, מקומו דווקא בחלק השני של ההלל. שמכיון שעוסקים בו בהילול והודיה על חסדי ה' עלינו, על כן מוסיפים לבקש כי כה יוסיף ה' עמנו להיטיב לנו ולהושיענו - 'אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא'. בקשה זו מקומה יחד עם הזכרת חסדי המקום ולא במקום שמזכירים גדלותו ועוזו.

* * *

הודו לה' פי טוב

על חלק הראשון עונין הללויה ועל חלק השני עונין הודו

תקנת ההלל אינה רק עצם האמירה, כי אם גם צורת ואופן אמירתה ע"י החזן והקהל, הוא אומר והן עונין אחריו וחוזר חלילה. ונתבאר צורתו בסוגיות ערוכות (סוכה לה: פסחים ק"ז). וכמה פירושים בראשונים.

זה לשון הרמב"ם: 'מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה, אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל מתחיל ואומר הללויה, וכל העם עונין הללויה. וחוזר ואומר הללו עבדי ה', וכל העם עונין הללויה. וחוזר ואומר הללו את שם ה', וכל העם עונין הללויה. וחוזר ואומר יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, וכל העם עונין הללויה, וכן על כל דבר. עד שנמצא עונין בכל ההלל הללויה-ה מאה ושלש ועשרים פעמים, סימן להם שנותיו של אהרן' (הלכות חנוכה פ"ג הי"ב).

ובסידור רב סעדיה גאון ביאר, כי עניית הללויה-ה היינו רק עד הודו לה', אבל מהודו לה' עד סוף ההלל

עונין על כל קטע וקטע 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. ולדעת זו צידדו התוס' במסכת סוכה (שם ד"ה מכאן). ואף הוסיפו שמנהגנו לענות 'הודו' על שלושת הפסוקים הראשונים 'אמר נא ישראל' וגו', הוא זכר לאותו מנהג קדמון.

והנה נתקשו המפרשים כי הסימן של קכ"ג שנות של אהרן, אינו תואם כשאנו מונים את כל פסוקי ההלל, שהם פחותים מקכ"ג, מאידך אם נחלק כל פסוק לשנים הרי הם יותר מחשבון זה. ולכן דברי הרמב"ם צריכים ישוב. אך לפי דעת רס"ג שאין עונין הלל-ה אלא עד 'הודו לה' כי טוב', החשבון יעלה יפה, כשנמנה את מנין הקטעים שהם מאה ושמונה עשרה, ונוסיף עליהם הלל-ה הראשון וכן ארבעת הפרקים שמסתיימים בהלל-ה, נמצא הכל מכוון למספר קכ"ג במדויק.

וכן לפי המבואר בדברינו, כי יש כאן שני חלקים בעצם מבנה ההלל, חלק ראשון שעוסק בגדלו שהוא נורא, וחלק שני שעוסק בטובו ובחסדו. מה יומתקו הדברים כדעת הרס"ג, כאשר בחלק הראשון יש ענייה של 'הללויה' ואילו בחלק השני יש ענייה של 'הודו' המתאים לחסדו וטובו כדנתבאר.

* * *

אודך כי עניתני

כפילת הפסוקים 'מ'אודך' ולמטה

איתא בגמרא (סוכה לח.) 'מקום שנהגו לכפול יכפול'. אמנם מנהגנו לכפול מפסוקי 'אודך' ולמטה.

ורש"י פירש (ד"ה לכפול), מפני שיש בו פרשיות כפולות או פסוקים כפולים, כגון 'הודו' תחלה וסוף, 'אמר נא' שלש פעמים, וכן פעמיים 'ה' לי', פעמיים 'טוב לחסות', פעמיים 'ימין ה', וכן לשונות כפולים, סבבני-סבוני, דחה-דחיתני, או משמעויות כפולות - 'לא אמות' ולמות לא נתנני, אבל 'מ'אודך' ולמטה אינו כפול, לכן מוסיף לכפול (וברשב"ם פסחים ק"ט: כתב טעם אחר).

ההכפלה בהלל ביטוי של רגשות הלב והנפש

העולה מתוך הדברים כי למעשה עיקר נוסח ההלל, בפסוקיו המקוריים כבר נאמר ביסודו בלשון כפול. והדבר אומר דרשני מדוע ולמה כך הוא.

ונראה הטעם בזה, משום שההלל ראוי לאומרו ברגש ובדרך פיוטית, שכן מהות ההלל היא שירה וביטוי של רגשות לב ונפש, וכך הדרך מרוב התרגשות לכפול ולשנות את הדיבור. ואמנם בשאר נוסחי תפילה ובקשה לא מצינו כגון דא, כי דבר זה נאמר רק בהליל וזמר, שכן הוא דרך השיר לכפול בו דברים או לחרוז בלשון נופל על לשון. כי ביטוי הבא מהתפעלות הנפש, הרי הלב המתערור חש לחזור על דבריו עוד הפעם, ואין די לו לבטא את עוצם הרגשי הדברים בפעם אחת.

לכפול 'מ'אודך' ואילך

אלא שאם כן הא גופא צריך להבין, מה ראה דוד המלך לכפול הרבה פסוקים ולשונות שבהלל, ואילו 'מ'אודך' ולמטה לא כפל כלל. וממה נפשך, אם יש סיבה שלא לכפול מדוע נהגו לכפול.

והנראה כי באמת יש כאן משמעות כפולה בסדר הפסוקים הללו גם כן, היינו כפל הענין ולא כפל הלשון. שכן תוכן הפסוק 'אודך' כי עניתני ותהי לי לישועה' תואם את תוכן הפסוק שאחריו 'אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה'. כלומר בתחילה עניתני ומאסו בו ולבסוף באה הישועה ונהייתני לראש פינה. כך גם 'מאת ה' היתה זאת' שווה למשמעות הכתוב 'זה היום עשה ה'.' וכן 'אנא ה' הושיעה נא' - 'אנא ה' הצליחה נא'. וכן ברוך הבא בשם ה' וגו', הכל ענין כפול הוא. ומכל מקום נהגו לכפול כדי להכיר כפילותם גם בלשון וביטוי הפה ממש, לא רק בתוכנם.

והנה כפל הדבר המורה על רגשות לב ונפש, היינו באופן שהאדם מוסיף על הנוסח הקבוע והכתוב לפניו, כי כשחוזר מעצמו לאומרו שוב, אזי כפילות הפסוקים הוא גילוי להתרגשות העצמית של קורא ההלל.

ונראה שזה הטעם למנהג זה להוסיף ולכפול על מה שאמר דוד, בכדי לתת ביטוי אישי לרגשות ההליל להקב"ה. והנה אחרי שכבר נהגו כולם לאומרם, אזי אין זה כבר נחשב כל כך לאמירה עצמית ואישית. ואולי מכאן המנהג לזמר בעת ההלל, ומכיון שכל אחד מזמר שיר שעולה בליבו אזי יש בזה משום ביטוי עצמי ואישי לרגשותיו.

וְשִׂמְחֶתֶם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם

התורה והברכה לידידנו הנכבדים מתומכי מכוננו
שנטלו חלק בהוצאות גיליון זה

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבדים, מחשובי אברכי קהילתנו
הרה"ח רבי **שלמה זלמן גוטפרב** שליט"א
לרגל אירוסי בנו למזל"ט

עב"ג
בת לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרה"ח רבי **יוסף בר"א הרצל** שליט"א

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרה"ח רבי **זאב פרנקל** שליט"א
לרגל אירוסי הבת עב"ג למזל"ט

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרה"ח רבי **שמעון קירשנבוים** שליט"א
לרגל אירוסי הבת עב"ג למזל"ט

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרה"ח רבי **מרדכי דוד** ברי"ש **שיינברגר** שליט"א
לרגל אירוסי הבת עב"ג למזל"ט

ברכת מזל טוב לידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו
הרה"ח רבי **דובער שפירא** שליט"א
לרגל אירוסי הבת עב"ג למזל"ט

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים

'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לחבור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים

בפרשת השבוע - ובענייניא דיומא

שמעון ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
הנהלה

ברכת מזל טוב ורוב נחת

שלוחה מאתנו מקרב לב למעלת כבוד האי גברא רבה ויקירא
איש האשכולות לשונו עט סופר מהיר בטוב טעם ודעת
צנא מלא ספרא חריף ובקי טובא בחדרי התורה מחשובי קהילתנו

הרה"ג רבי **שמעון קירשנבוים** שליט"א

מעורכי מכוננו

אשר עוסק במסירות ונאמנות בכל ענייני עריכת ספרי רבינו זצוק"ל

לרגל ארוסי בתו עב"ג **בשעט"מ**

יהי רצון שייזכו הוא ומשפחתו לרוות רוב נחת דקדושה

מהם ומכל צאצאיהם לתפארת המשפחה

וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה אמן

המברכים

הנהלת מכון 'כתבי בן מלך'

עץ חיים היא למחזיקים בה

חלק מהוצאות הגיליון נתרם

ע"י ידידנו הנכבד, מחשובי אברכי קהילתנו מתומכי מכוננו

הרה"ג רבי **חיים שטרן** שליט"א

ראש כולל ומגדולי המחנכים בקהילתנו

לעילוי נשמת אביו הרה"ג ר' **יוסף בר"ר יום טוב לימפן** זצ"ל

נלב"ט"ו תשרי תשע"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

ברכת מזל טוב ורוב נחת

שלוחה מאתנו מקרב לב למעלת כבוד

האי גברא רבה ויקירא, איש תמורות רוב תבונות,

רודף צדקה וחסד, מגדולי תומכי מכוננו

הרה"ג רבי **עמרם כהן** שליט"א

ראש כולל 'מעין התורה'

שתרם חלק מהוצאות הגיליון

לרגל אירוסי בנו עב"ג **למזל"ט**

יהי רצון שייזכו הוא ומשפחתו לרוות רוב נחת דקדושה

ממנו ומכל צאצאיהם, לתפארת המשפחה הנכבדה,

וזכות החזקת והעמדת התורה תעמוד להם להתברך

בכל הברכות האמורות בתורה,

וימלא ה' כל משאלות לבם לטובה ולברכה אמן

המברכים

הנהלת המכון

בחסות

המעוניינים לתרום את הוצאות הגיליון לזיכוי הרבים,

נא לפנות ל-054-8422488 או למייל mechonbenmelech@gmail.com